

II.

ÖT ISMERETLEN MAGYAR NYOMTATVÁNY A RÁKÓCZI
KORBÓL. ¹⁾

Szabó Károly »Régi Magyar könyvtár« című, a könyvészetben szakban monumentális munkája még fenmaradott hézagainak lehető pótlásához, egy tökélyesb, második kiadás számára hazafias készséggel járulandó: gondosan átvizsgáltam Rákóczi-kori gyűjteményem magyar nyomtatványait. Várakozásom nem is csalt, mert azok közt öt oly magyar nyelvű nyomtatványt leltem az 1703—1707. évekből, melyeket Szabó Károly, az általa átvizsgált hazai nagyszámú könyvtárak egyikében sem talált vala föl, sem pedig az ezelőtti szakmunkák nem említik. Ekként azok eddigelé teljesen ismeretlenek; sőt egynémelyikök talán *unicum* is.

(165.) Az első ¹ egy nagy falragasz alakú iv, diszes cím-betűkkel s cifra oszlop-czirádákkal kerített egy terjedelmes cím-fejezetben és ez alatt négy hosszú hasábos szövegben nyomva, Kolozsvártt, 1793-dik esztendőben. Tartalmazza az 1698-ban elhunyt b. Serédy Benedek özvegyének, szül. Sárköz-Ujlaki Ujlaky Borbálának 1703. darahi udvarházánál történt elhalálózása után, Kolozsvártt végbement utolsó tisztességtétele« alkalmával a kolozsvári reform. collegium tagjai által írott gyász-és dicsőítő versezeteket. (Mindnyája magyar nyelvű.) A fejezetben az elhunyt úrnő czímei s neve után röviden érintve van annak életpályája, — melyből megtudjuk, hogy a kegyes Lorántffy Zsuzsánna fejedelemasszony növendéke vala — s a görcsöni kastélyban 1655-ben tartá lakodalmi pompáját« b. Serédy Benedek krasznai főispánnal, b. Serédy István fiával, kivel 44 évig boldog házasságban élt. Ezután előszámláltatnak hátramaradott gyermekeik: b. Serédy Gáspár, Péter, István fiak, és Zsófia, Zsuzsánna, Klára (Kendeffy Pálné) leányok, mely legutóbb nevezett édes anyját hatod napra a sírba követte A sz. életű Zsófia b. Andrássy Istvánnak, Zsuzsa pedig b. Perényi Ferencznek volt

¹⁾ A Történelmi Tár 1879. IV. füzetéből.

neje. (V. ö. Gr. Eszterházy János közleményét a Sárköz-Ujlaki Ujlaky családról a »Századok« 1870-iki évfolyamában, továbbá Nagy Iván Magyarorsz. családait, a Serédy családról.)

Példányunk csonka: jobb oldalának egy része — egykor egyik vidéki levéltárban csomagborítékul használtatván — leszakadt; és így, fájdalom, sem egész címét, sem egész tartalmát nem ismerjük. Mindazáltal megemlítjük, hogy Köröspataki Ferencz collegium seniora, Bihari N. András collegium contrascribája, Miklósvári János coll. assessora, Harasztosi Mihály coll. alumnusa, Köpeczi P. János coll. alumnusa és etym. tanítója, Karasznai Ferencz coll. alumnusa és K. Daróczy István coll. alumnusától vannak benne búcsúztatószerű gyászversek és még két versnek töredéke látszik. A címből ennyi vehető ki: M on megtart INT ETE UJLAKI B URI ASZ NEHAI TEKINTETES NAGY FALVI SERÉDI BE ÁRVAA ÖZV. stb. (tíz hosszú sor cursive betűs szöveg) A KOLOSVÁRI REFORMATUM COLLEGIUM-NAK. Még az »e jelenvaló 1703. eszt. . . .« is említetik, mint az elhalálozás és temetési solennitás éve.

(166.) Második nyomtatványom már teljesen ép és szépen föntartott példány. Ez II. Rákóczi Ferencz fejedelem hadi utasítása várparancsnokai számára. Címe egyszerűen csak »IN-STRUCTIO.« Mely után a következő bevezetés áll: »A kire valamely Várnak s erős erősségnek igazgatása biztattatik, legelsőben-is szükség, hogy az tanúlt hadi ember légyen«, stb. A cím felett igen díszes homlok-vignette áll, középen Noé bárkájával, két oldalán két gyermek angyallal. Az alak ívrét, a szöveg áll 8 számozott lapból, melyek utolsóján ott áll a kelet helye és éve: »Datum Agriae, 1. Maji 1705.« Ez azonban magának a szövegnek, vagyis Utasításnak kelte, mert a nyomtatás nem egri, (hol ekkor nyomda sem volt), hanem a betűk jellege után ítélve, határozottan lőcsei, mint a hol a kuruczok többi ily formatumban kiadott katonai utasításait és szabályzataikat is nyomatták, t. i. Brewer Sámuel özvegyének jól felszerelt híres nyomdájában.

Ezen Utasítás tartalmát a Ludovica Académia Közlönynek 1876-iki folyamában ismerttettem. λ

3 (167.) Harmadik nyomtatványom az 1706-iki fegyverszünet czikkelyeit tartalmazza, kettős hasábokban, elől latinul, azután

magyarúl. (Az Főlséghes Császár és Király között egy részről, és az Magyar Országhi Confoederált Statusok között egy részről, az Főlséghes Angliai Királynénak és Belgium Tartományokbeli Generalis foederatus Uri Rendeknek bévett dicséretes Mediatiója közben járó munkálkodásával el végzett, és föllyül megh-nevezett mind két Résznek Plenipotentiarius Commissariusi által, az aláb még irtt Esztendőben, és napon subscribált Armistitiumnak Czikkeli, és Conditioi.) Ivrétben, A₁, A₂ és A₃ levél. Végül a datum: »Lett Posonban Pünkösd Havanak nyolczadik napan, az Ezer, hét száz. hatodik Esztendőben.« Alább a nyomtatás éve és helye: »VIENNAE AUSTRIAE Typis Andreae Heyinger, 1706.«

Tehát más kiadás, mint a Szabó Károlynál a 675. lapon 1721. sz. a. említett, — a mely Pozsonyban nyomtatott, és latin czímének orthographiája sem egyez a mi — bécsi nyomatású példányainkéval.

(168.) Negyedik ritkaságunk Rákóczi egy — szokásosan — latin címfejezetű, de magyar szövegű 1707-diki nyilt-parancsának nyomtatott példánya. (Falragasz-íven.) Kezdeté: »NOS FRANCISCUS II. DEI gratia Sacri Romani Iuperii et Transylvaniae Princeps RAKOCZY« etc. A szöveg eleje: »Eleve jól tudván, hogy minden dolognak a rend légyen lelke. »Vége és a rendelet kelte:«. . . és semmiképen el sem kerülík. Secus non facturi. Datum in civitate Nostra Kolosvár die 27 April. A. 1707.«

Honnét valószínűleg ugyanott Kolozsvárott is nyomtatott és pedig annál inkább, minthogy a szöveg is specialiter Erdélyre. és nem Magyarországra szól.

(169.) Végre, ötödik ritkaságunk a császári főhadparancsnok gr. Starhemberg Guidónak 1707-iki magyar nyelvű (latinul is ki vala adva, de külön) kiáltványa, szintén falragasz-ív alakjában nyomtatva, Bécsben vagy Pozsonyban. Kezdeté: 4

5 ↙ STARNBEGHI GUIDOBALD Római Szent Birodalombéli Gróff, a Felséges Császárnak és Királynak ő Felségének Belső tanácsosa stb. Vége: » maga Fejét is el ne vesse. Költ a Császár táborában, Zavar mellett; Sz. Iván havának 13-dik Napján, 1707-dik esztendőben.

E pátensről, valamint a közvetlenül megelőzőről is tudjuk,

hogy bár igen ritka példány: de nem unicum; mert nyilván emlékezünk, hogy kutatásaink közben másutt is láttuk már ezeket hasonló nyomtatványokban. A két első műnek több példányát azonban eddig még nem volt alkalmunk látni. ↙

Közli: *Thaly Kálmán.*

MAGYARORSZÁGI KÖNYVMÁSOLÓK ÉS BETŰFESTOK A KÖZÉPKORBAN.

Csontos Jánostól.

— Harmadik közlemény. —

LI.

Gellért pécsi püspök 1031—1043-ból.

A legrégebb könyvmásoló az Árpádkorból, kinek emlékét történeti kútfő tartotta fenn. A »Vita S. Gerardi« című munkában Endlichernél¹⁾ olvassuk róla: hogy bakonybéli magányában, hol mint remete 7 évig lakott, cellát épített magának, melyben könyveket szerkesztett és ezeket sajátkezűleg másolta; »dictabat libros, quos propria manu scribebat.« Feljegyzi róla ezen munka azt is, hogy egy alkalommal, midőn gondolatokba mélyedt, egy üldözött szarvas menekült celdejába és felfordította a tintatartóját a melyből írt. Gellért mint tudós irodalmunkban ismeretes.²⁾ Mint könyvmásolót a hazai írókon kívül Wattenbach Vilmos³⁾ is felhasználta.

LII.

Magyar Tádé 1175-ből.

A második árpádkori könyvmásoló, kinek emlékét ekkorig sikerült felkutatnom. A »Ptolomaei Pheludensis Liber Almagesti

¹⁾ Rerum Hungaricarum Monumenta Arpadiana. Sangalli 1849. 214 l.

²⁾ Batthyány Ign. Sancti Gerardi Episcopi Chanadiensis Scripta et Acta Haectenus inedita. Albae Carolinae 1790. 4-r. — Toldy A. M. Nemzeti Irodalom Története Pest 1862. I. köt.

³⁾ Das Schriftwesen im Mittelalter Leipzig. 1875, 387 l.

